

6. Жайворонок В.В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук / В.В. Жайворонок // Мовознавство. – 2004. – №5-6. – С. 23-35.
7. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: Нариси / В.В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2007. – 261 с.
8. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія: [монографія] / В.І. Кононенко. – К.: Вища школа, 2008. – 327 с.
9. Мацько Л.І. Українська мова у освітньому просторі: [навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”] / Л.І. Мацько. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
10. Левченко О.П. Лінгвокультурологія та її термінна система / О.П. Левченко // Проблеми української термінології. – Львів: Світ, 2003. – № 490. – С. 105-113.
11. Левченко О.П. Вербалізація концепту Покарання (лінгвокультурологічний аспект) / О.П. Левченко // Лінгвістика. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – № 2 (3). – С. 33-41.
12. Мех Н.О. Інтерпретація концептів слово, мова в українській культурній традиції: [монографія] / Н.О. Мех. – Переяслав-Хмельницький: РВВ Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Григорія Сковороди, 2008. – 211 с.
13. Мойсієнко А.К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша: [монографія] / А.К. Мойсієнко. – К.: Сталь, 2006. – 300 с.
14. Філософія права: [підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / відп. ред. О.Г. Данильян. – Харків: Право, 2009. – 208 с.
15. Словник української мови: [у 11 т.] / [редкол.: І.К. Білодід (голова) та ін.] – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 1 – 1970. – 827 с. – Т. 3. – 1972. – 741 с. – Т. 5. – 1974. – 839 с. – Т.10. – 1979. – 657 с.

Summary. Lingual cultural analyses of language objectivities of the semantic complex “crime – punishment”, presented in folk tales, describes the regularities of initial semantic element verbalization in the formation of Ukrainian legislation and legal practice and opens new foreshortening in the presentation of typological, anthropological, mental and evaluative cores of law.

Key words: lingual culture, crime, punishment, folk ballad.

УДК 821(100).09

Л.Ю. Лагодзинська

ЕМПІРИЧНИЙ КОНЦЕПТ ОСЯГНЕННЯ КУЛЬТУРИ НАРОДУ ЧЕРЕЗ ОРИГІНАЛЬНУ МОВУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Нові параметри та шляхи реалізації розширення гуманітарного простору учнів передбачають взаємозв'язок літератури, культури та мови в межах сучасної шкільної освіти. Основна увага в статті звертається на емпіричний концепт залучення оригінальної мови до вивчення літератури та засвоєння світового культурного досвіду.

Ключові слова: інтегрований підхід, цивілізаційний процес, художній текст, оригінальна мова твору, пізнання, культурний доробок.

Вступ України у Болонський процес, нові орієнтири в шкільній освіті, яка повинна “базуватися на співпраці, заснованій на подібності та вигодах від відмінностей між культурами, мовами і національними системами” [1,49] дали поштовх суспільству краще зрозуміти світ і себе в цьому світі. У світлі нового концепту сучасна школа стає провідником не лише у світ національної культури, але й у світ культури інших країн і народів, учасників єдиного світового цивілізаційного процесу.

Процеси суспільної інтеграції знайшли відображення у різних сферах педагогіки, в тому числі й у сфері викладання зарубіжної літератури та іноземної мови. Ідея інтегрованого підходу, запозичена з робіт відомих світових філософів В.П.Казначеева, І.Т.Фролова та інших і адаптована стосовно освітніх проблем в цілому, дозволяє розширити гуманітарний простір учнів з метою збагачення їх загальнокультурного рівня шляхом інтеграції цих двох предметів. Взаємозв'язок літератури, культури та мови давно та беззаперечно визнаний як національними, так і зарубіжними методистами.

Витоки розуміння цього зв'язку знаходимо у далекому минулому. Так, на думку Фуко, в ренесансній епістемі «слова» та «речі» вважалися тотожними між собою, безпосередньо співвідносними та взаємозамінними у вигляді «слів-символів». Мова, як «мова світу» – була

співвідносна зі світом, а світ – з мовою: слова та речі конститували єдиний текст, що являв собою частину Всесвіту і трактувався як природня істота.

На сучасному етапі слова та речі втратили безпосередній зв'язок та стали співвідносними лише опосередковано – через мислення. Мова, втративши ознаку безпосередньої подоби світу речей, набула статусу репрезента мислення. “Мова світу” стає “мовою думки”. Слова та речі вже не є неподільними, але належать один одному в єдиному змістовому полі осягнення світу. В художній літературі «об'єкти спостерігаються, описуються та характеризуються відповідно головних параметрів за допомогою коректно побудованої та адекватної їм мови» [3]. Культурний доробок виражений в класичній літературі та збережений в ній санкціонується відповідно його мовною складовою. Ця складова безпосередньо пов'язана з іншою базовою характеристикою сучасної епістемі – її людиноцентричністю. Так, однією з характерних рис художніх творів є пряме чи опосередковане відношення, оцінка автора. «Пізнання світу здійснює не «чиста» інстанція, яка пізнає, а завжди конкретна людина з властивими їй історично обумовленими формами потреб, тілесною організацією та мовою», – зауважує Фуко [8]. Саме залучення мови в пізнавальний простір веде до сформованого уявлення про людину. «Постмодерністські тенденції перетворення мови у замкнуту, самодостатню та самосвідому цілісність ставлять під питання центральне місце людини як у системі “буття-мислення”, так і у всій сучасній культурі» [3]. Ця думка простежується у іншого відомого дослідника Г. Тарда. Його найбільш важливі праці «Закони наслідування» (1890) та «Соціальна логіка» (1895) присвячені головним аспектам функціонування різних культур. Можливість існування колективної культури автор вбачає лише завдяки включенню в індивідуальну культуру елементів, які можуть бути передані та повідомлені однією свідомістю іншій. Ці елементи «поєднуються та зливаються в одне, утворюючи дійсні соціальні сили та структури, потік суджень або масові імпульси, традиції чи національні звичаї» [цит. по: 4, 105]. Багатовимірному аналізу “Я” як ядра особистості в культурі, питанням засвоєння мови та культури через емоційне реагування присвячені також праці американських вчених У. Джеймса, Дж. Болдуїна, Х. Кулі та Дж.Г. Міда.

В контексті зарубіжної літератури таким емоційним фактором, який несе інформаційне навантаження при засвоєнні певного тексту є оригінальна мова твору, яка являє собою не зовнішній прояв думки, а саму думку, «стаючи настільки прозорою, що її власне буття перестає бути проблемою» [7]. Слова в даному випадку «не утворюють тонкої плівки, дублюючої думку зі сторони фасаду; вони закликають думку, вказують на неї, перш за все зсередини, серед усіх цих уявлень, що репрезентують інші уявлення» [7]. Вивчаючи мову без опори на художній текст, ми таким чином втрачаємо характер присутності оригінальної емоції автора, вираженої словами, за допомогою яких він цю емоцію репрезентує; все те «невичерпане багатство слів, німе буття яких було окреслене в речах... ту велику загадкову мову, яка схована під її знаками» [7]. Тільки зберігаючи порядок мови в її оригінальному вигляді, можливо повністю осягнути зміст художнього твору, лише він робить цей текст єдиним та неповторним, «зберігаючий в шифрі своєї таємниці ключ до будь-якого знання» [7]. Мова – це той універсальний елемент, який містить у собі всі уявлення, зосереджені в їх текстовому вираженні.

Пізнання та мова таким чином тісно переплетені між собою, мають єдине джерело та єдиний принцип функціонування. «У найбільш загальній формі знати та говорити означає аналізувати одночасність уявлення, розрізняти його елементи, встановлювати складники його відношення, можливі послідовності, відповідно яких їх можна розвивати. Розум пізнає та говорить в однаковому русі, «за допомогою одних й тих самих процесів вчать говорити та відкривають принципи системи світу, або принципи дії людського Розуму, тобто все те, що є вищим у нашому пізнанні» [7].

Велика метафора книги «яку відкривають, розбирають по частинам та читають, щоб пізнати природу» [7] приховує в собі загадкову, самотворчу таємницю мови як змісту чи знаку, що взаємодіє з реаліями світу, переплітаючись з ними. Фуко вбачає у мові цю основоположну символічну функцію, яка після загибелі Вавилону зберігається не в словах, як таких, проте у самому існуванні мови, в її загальному відношенні до всебічності світу, яке знайшло життя в писемності. Він припускає, що ймовірно ще до Біблії та всесвітнього потоку існувала складена зі знаків природи писемність, спогади про яку зберігає в деяких видах езотеричне знання. «Адам, коли він вперше наділяв тварин іменами, лише читав ці німі знаки; Закон був довірений Скрижалям, а не пам'яті людській; Слово Істини необхідно знаходити в книзі» [7], – пише дослідник.

Саме цей проміжок між первинним Текстом та безкінечністю його тлумачень являє собою глобальний досвід культури, збережений не стільки у нашому знанні, не стільки у мисленні, а можливо лише у літературі, яка певним чином «на порозі сучасної епохи, виявляє воскресіння живої сутності мови там, де цього не очікували» [7], актуалізуючи мову у її бутті. Відчути книгу в перекладі неможливо, як неможливо отримати істинне знання шляхом вивчення окремих елементів, які утворюють лише його зовнішню оболонку. Глибинний вимір культури має приховані сили, що розвилися в її початковому вигляді і мова, як жива істота завдяки своїй внутрішній взаємопов'язаності виявляє функції, які зберігають основу цієї культури.

У сучасному трактуванні пізнати мову вже не означає наблизитися до пізнання як такого – це означає лише застосувати загальні методи знання в особливій предметній галузі. Вивчаючи мову як предмет, ми намагаємося повністю контролювати її за допомогою закону, який визначає що і яким чином можна сказати, втрачаючи при цьому можливість поринути у зміст підсвідомого. Саме цей аспект осягнення мови можна реалізувати через літературу, де мова проявляє себе як «безмовне, дбайливе нанесення слова на білизну паперу, де воно не може мати ні звучання, ні співбесідника, де йому немає про що говорити, окрім як про себе самого, нічого робити, окрім як сяяти світлом власного буття» [7].

Мова живе у літературі, а література у мові. Саме література зберігає у собі слова та вирази, які древніші за будь-яку пам'ять, образи минулого, наповнені складними опосередкуваннями та представлені в їх власній історії життя, пов'язує людину з чимось відмінним від неї самої, вводить у людській досвід змісти та форми, що виникли раніше за неї, еднаючи її з першопочатком, і тим самим робить можливим майбутнє – майбутнє нашого пізнання, культури, пам'яті людської, замикаючи архаїчний час світу.

Список використаних джерел

1. Бурцева А.К. Болонский процесс. Основополагающие материалы / А.К. Бурцева, В.А. Звонова. – М., 2007. – 88 с.
2. Верецагин Е.М. Язык и культура / Е.М. Верецагин, В.Г. Костомаров. – [3-е изд., перераб.] – М.: Академия, 1983. – 450с.
3. Грицанов А.А. Слова и вещи: археология гуманитарных наук (“Les mots et les choses: une archéologie des sciences humaines”, 1966) – книга Фуко. [Електронний ресурс] / А.А. Грицанов. – Режим доступу: http://psylib.org.ua/books/gritz01/slova_i_veschi_arheologija_gumanitarnyh_nauk_fuko.htm.
4. Карасик. В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
5. Лотман Ю. М. Семиотика культуры и понятие текста // Ю.М. Лотман Избранные статьи. Т.1. – Таллинн, 1992. – С. 129-132.
6. Каган М. С. Философия культуры: Становление и развитие / М. С. Каган, Ю.В. Перов, В. В. Прозерский, Э. П. Юровская – СПб.: Лань, 2004. – 448с.
7. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук [Електронний ресурс] / Мишель Фуко. – Санкт-Петербург: А-сэд, 1994. – Режим доступу: http://gzvon.pyramid.volvia.ua/biblioteka/kafedra_filosofii/libph/foucault/mots/foucault_les_mots_et_les_choses-ru.htm.
8. Эпистема. Философский словарь он-лайн. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://filosofi-online.ru/filosofskij-slovar/840-yepistema.html>.

Summary. New options and ways of leading humanitarian knowledges at modern school mean literature, culture and language integration. Basic attention in the article is spared to the empirical concept of using the original language to study foreign literature and world cultural experience.

Key words: integrated approach, civilization, literary text, original language, knowledge, cultural heritage.

УДК 811.161.2'373.7

І. В. Лакомська

МОВНА ГРА В ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКАХ

Статтю присвячено аналізу явища мовної гри, репрезентованої трансформацією фразеологізмів у газетних заголовках. Виокремлено структурні різновиди трансформованих фразеологізмів та висвітлено їхні впливові особливості.

Ключові слова: газетний заголовок, мовна гра, фразеологізм, гра слів, структурна трансформація фразеологічних одиниць, сугестія.

Розвиваючись за власними внутрішніми законами і зберігаючи об'єктивність свого існування, мова постійно зазнає впливу багатьох зовнішніх чинників. Нові соціально-економічні перетворення, стрімкий потік науково-технічної інформації, зміни, що відбуваються в духовному житті суспільства, збагачують лексичний склад мови новими словами, які оперативно й активно фіксуються засобами масової інформації. Як зазначають дослідники, “мас-медіа стали творцями соціальної реальності, що конструюють її за власними правилами” [13, 59], а мова ЗМІ “є одним з основних чинників формування сучасної картини світу людини” [3, 188]. В умовах становлення української державності,